

VZGOJA V ZMERNOSTI (1)

Kadar pri vzgajanju starši otrokom zavrnejo kakšno željo, se le-ti zlahka vprašajo, zakaj ne morejo slediti temu, kar je v modi, ali zakaj morajo jesti nekaj, kar jim ni všeč, zakaj je čas za brskanje po internetu ali igranje video iger omejen. Odgovor, ki se spontano ponuja, je lahko preprosto: “ker si ne moremo privoščiti tega stroška”, ali “ker moraš dokončati svoje naloge”, ali pa v najboljšem primeru: “ker bi se sicer preveč razvadil”.

Ti odgovori so do določene mere veljavni, vsaj za to, da nas rešijo iz trenutne zadrege, vendar pa lahko, brez da bi imeli takšen namen, zakrijejo lepoto kreposti zmernosti in povzročijo, da jo otroci dojemajo zgolj kot odrekanje nečemu, kar jih privlači.

Nasprotno pa je, tako kot vsaka krepost, zmernost v temelju pritrdilna. Človeka usposablja, da postane gospodar samega sebe, prinaša red v področje občutljivosti in čustvenosti, v okuse in želje, v posameznikove najintimnejše težnje: skratka, priskrbi nam ravnotežje pri uporabi materialnih dobrin in nam pomaga hrepeneti po višjem dobrem.¹ Tako lahko sledeč sv. Tomažu zmernost postavimo prav v temelj čutnega in duhovnega življenja.² Ni brez pomena opazka, da so skoraj vsi blagri, če jih pozorno beremo, na tak ali drugačen način povezani s to krepostjo. Brez nje ni mogoče gledati Boga, biti potolažen, niti podedovati dežele in nebes, niti prenašati krivice s potrpljenjem.³ Zmernost spravlja človeško energijo v pravo strugo, da bi mogla gnati mlin vseh kreposti.

GOSPOSTVO

Krščanstvo ne pravi samo, da je užitek nekaj “dovoljenega”. Bolj kot to ga smatra kot nekaj pozitivno dobrega, saj ga je Bog sam položil v naravo stvari kot rezultat zadoščenja naših teženj. Toda to je združljivo z zavedanjem, da izvirni greh obstaja in da je v strasti vnesel nered. Vsi dobro razumemo, zakaj sveti Pavel pravi **delam zlo, ki ga nočem**;⁴ to je tako, kot če bi bila zlo in greh vsajena v človeško srce, ki se je po izvirnem padcu znašlo v položaju, da se mora braniti pred samim sabo. Tu se razkrije vloga zmernosti, ki varuje in usmerja človekov notranji red.

Ena izmed prvih točk knjige *Pot* nam lahko pomaga umestiti zmernost v življenje moških in žensk: **Navadi se reči “ne”**.⁵ Sveti Jožefmarija je svojemu spovedniku pojasnil pomen te točke rekoč, da **je bolj enostavno reči “da”: ambiciji, čutom ...**⁶ Na nekem srečanju je povedal, da **kadar rečemo “da”, je vse sama lahkota; ko pa moramo reči “ne”, nastopi boj in včasih temu ne sledi**

¹ Prim. *Katekizem katoliške Cerkve*, 1809.

² Prim. Sv. Tomaž Akvinski, S. Th. II-II, q. 141, aa. 4, 6, in S. Th. I, q. 76, a. 5.

³ Prim. Mt 5, 3-11.

⁴ Rim 7, 19.

⁵ Sv. Jožefmarija, *Pot*, 5.

⁶ Sv. Jožefmarija, rokopis v: P. Rodríguez (ur.), *Camino. Edición crítico-histórica*, Rialp, Madrid 2002 str. 219.



zmaga, temveč poraz. Zato se moramo navaditi reči “ne”, da bi zmagali v tem boju. Kajti iz tega notranjega boja izhaja mir v našem srcu in mir, ki ga prinašamo v naše domove — vsak v svojega — , ter mir, ki ga prinašamo družbi in vsemu svetu.⁷

Reči “ne” ob mnogih priložnostih prinaša s seboj notranjo zmago, ki je vir miru. To pomeni odreči se temu, kar oddaljuje od Boga — ambicijam lastnega ega, neurejenim strastem; to je nepogrešljiva pot za potrditev lastne svobode; je način, kako se postaviti v svet in proti svetu.

Kadar kdo reče “da” vsem in vsemu, kar ga obdaja ali kar mu ugaja, zapade v anonimnost; na nek način se razosebi; je kakor lutka, ki jo premikajo niti drugih. Morda smo spoznali koga, ki je tak, nezmožen reči “ne” impulzom okolja ali željam tistih, ki ga obdajajo. To so priliznjeni ljudje, v katerih navidezna želja po uslužnosti razkriva pomanjkanje značaja ali celo hinavščino; takšni ljudje si ne znajo življenja zakomplicirati niti z enim “ne”.

Kdor namreč vsemu reče “da”, v bistvu dokazuje, da ga razen samega sebe le malo drugega zanima. Nasprotno pa kdor ve, da v svojem srcu skriva zaklad⁸, se bori proti vsemu, kar temu zakladu nasprotuje. Zato “reči ne” nekaterim stvarem predvsem pomeni skleniti zavezanost do drugih, zavzeti mesto v svetu, izpričati pred drugimi svojo lastno lestvico vrednot, svoj način življenja in ravnanja. To pomeni — če ne drugega — hoteti izoblikovati svoj značaj, biti zavezan temu, kar zares cenimo, in to izražati z dejanji.

Izraz, da je nekdo ali nekaj “dobro umerjeno”, vzbuja občutek trdnosti, obstojnosti: **Zmernost je gospostvo. Gospostvo, ki ga dosežemo, kadar se zavedamo, da ni treba neobvladano ustreči vsemu, kar občutimo v telesu in v duši. Ni dopustno narediti vse, kar je možno narediti. Seveda se je udobneje prepuščati nagibom, ki jih imenujejo naravne; toda na koncu te poti se nahaja žalost, osamitev v lastni bedi.⁹**

Človek nazadnje postane odvisen od občutkov, ki jih okolje vzbuja v njem, in išče srečo v bežnih, lažnih občutkih, ki — prav zato, ker so minljivi — nikdar človeka ne potešijo. Nezmeren človek ne more najti miru, blodi sem in tja ter nazadnje konča v brezkončnem iskanju, ki se spremeni v pravi beg pred samim seboj. To je večna nepotešenost, ki živi, kakor da se ne bi mogla zadovoljiti s svojim položajem, kakor da bi bilo vedno treba iskati nek nov občutek.

V malokateri pregrehi pride suženjstvo greha do večjega izraza kot v nezmernosti. Kot nam pravi apostol, **ko so tako otopeli, so se prepustili razuzdanosti.¹⁰** Za nezmero osebo se zdi, da je izgubila nadzor nad seboj, ko se tako žene v iskanju novih občutkov. Na drugi strani pa sta med sadovi zmernosti vedrost in počitek. Zmernost ne zanika želja in strasti, vendar naredi iz človeka zares gospodarja, gospoda. Mir je »spokojnost v urejenosti«¹¹, najdemo ga le v srcu, ki je trdno v samem sebi in pripravljeno na to, da se razdaja.

⁷ Sv. Jožefmarija, srečanje, 28. 10. 1972, v: P. Rodríguez (ur.), *Camino. Edición crítico-histórica*, Rialp, Madrid 2002 str. 219.

⁸ Prim. Mt 6, 21.

⁹ Sv. Jožefmarija, *Božji prijatelji*, 84.

¹⁰ Ef 4, 19.

¹¹ Sv. Avguštin, *De civitate Dei*, 19, 13.



ZMERNOST IN SAMOOBVLADANJE

Kako je mogoče druge učiti kreposti zmernosti? Sveti Jožefmarija je mnogokrat spregovoril o tej temi, pri čemer se je opiral na dve temeljni ideji: za vzgojo sta potrebna srčnost in zgled ter spodbujanje svobode. V tem smislu je govoril, da morajo starši svoje otroke učiti, **kako naj živijo trezno, kako naj živijo nekoliko špartansko življenje, to pomeni krščansko. Težko je, ampak treba je biti pogumen. Imejte dovolj poguma, da bi vzgajali v strogosti; drugače ne boste storili ničesar.**¹²

Iz doslej povedanega sledi, da je pomembnost te kreposti nedvomna; vendar bi se lahko zdelo presenetljivo, da sveti Jožefmarija govori o *špartanskem* življenju kot o sopomenki za nekaj *krščanskega*, oz. obratno, da se *krščansko* pojasnjuje s *špartanskim*. Izgleda, da je rešitev tega paradoksa v povezavi *špartanskega* življenja s pomembnostjo, ki jo ima pri vzgoji v zmernosti *pogum* — kot del kreposti srčnosti.

Poleg tega je treba razlikovati dva pomena besede *pogum*: na prvem mestu mora biti človek *pogumen*, če naj osebno prevzame takšen način *špartanskega* — se pravi *krščanskega* — življenja. Nihče ne daje tega, česar nima; in to velja še toliko bolj, če upoštevamo, da je za vzgojo v kreposti zmernosti ključnega pomena zgled in lastna izkušnja. Ravno zato, ker gre za krepost, katere dejanja so usmerjena v nenavezanost, se izkaže za bistveno, da tisti, ki so vzgajani, pred seboj vidijo njene učinke.

Če ljudje, ki so zmerni, izžarevajo veselje in notranji mir, bodo imeli otroci spodbudo, da svoje starše posnemajo. Najpreprostejši in najnaravnejši način za posredovanje te kreposti je družinsko okolje, še zlasti, ko so otroci majhni. Če vidijo, da se starši elegantno odrekajo temu, kar se njim zdi kaprica, ali če žrtvujejo svoj počitek, da bi poskrbeli za družino — na primer, ko jim pomagajo pri domačih nalogah, ali ko umivajo in hranijo najmlajše ter se z njimi igrajo —, bodo usvojili pomen takšnih dejanj in jih povezali z vzdušjem, ki ga vdihavajo doma.

Na drugem mestu pa je *pogum* potreben tudi za to, da predlagamo krepost zmernosti kot dober in zaželen življenjski slog. Kadar starši živijo na skromen način, bo gotovo lažje to predlagati s pomočjo konkretnega obnašanja. Včasih pa se jim lahko porodi dvom, v kakšni meri morda posegajo v legitimno svobodo otrok, oz. jim brez pravice *vsiljujejo* svoj lastni način življenja. Možno je tudi, da se vprašajo, ali je učinkovito naložiti ali ukazati nekaj, kar se zdi, da otroci ne bodo mogli ali ne bodo hoteli sprejeti. Če jim nekaj odrečeš, ali ne bo želja po tem ostala, še posebej, če njihovi prijatelji to imajo? Ali se s tem morda ne povzroča to, da se bo otrok počutil “diskriminiranega” v odnosih z drugimi? Ali, še hujše, ali ni to priložnost zanj, da se oddalji od staršev in postane neiskren?

Če smo stvarni, se v bistvu zavedamo, da nobeden izmed teh razlogov ni dovolj prepričljiv. Kadar se nekdo obnaša trezno, odkrije, da je zmernost nekaj dobrega in da ne gre za absurdno nalaganje nevzdržnega tovora na otroke, temveč za njihovo pripravo na življenje. Zmernost ni zgolj vzorec obnašanja, ki si ga nekdo “izbere” in ki ga ni mogoče nikomur vsiliti, ampak je krepost, potrebna za vzpostavitev določenega reda v kaosu, ki ga je izvorni greh vnesel v človeško naravo.

¹² Sv. Jožefmarija, Srečanje v Catelldauri (Barcelona), 28. 11. 1972.



Gre za zavedanje, da se mora vsak človek zatorej boriti, da bi to pridobil, če hoče biti gospodar samega sebe. Treba se je prepričati, da za vzgojo ni dovolj dober zgled. Treba je znati stvari razložiti, spodbujati situacije, v katerih lahko krepost udejanjajo; in v določenih primerih je potrebno, da se znamo zoperstaviti — in Gospoda v ta namen prositi za moč — kapricam, ki jih zahtevajo okolje in otrokovi apetiti, ki so vsekakor naravni, vendar že pomešani z začetno poželjivostjo.

SVOBODA IN ZMERNOST

Gre tudi za to, da vzgajamo istočasno v zmernosti in v svobodi: to sta dve področji, ki ju je mogoče razlikovati, vendar ne ločevati; še posebej zato, ker svoboda “prežema” celotno bitje človeške osebe in se nahaja v temelju vzgajanja samega. Vzgoja je usmerjena v to, da bi bil vsakdo usposobljen svobodno sprejemati pravilne odločitve, ki bodo oblikovale njegovo življenje.

Ne vzgaja se z zaščitniškim pristopom, pri katerem starši nazadnje dejansko izpodrinejo otrokovo voljo in nadzorujejo vsak njegov gib. Pa tudi ne s tako pretirano avtoritarno držo, ki ne dopušča prostora za rast osebnosti in lastnega mnenja. V obeh primerih bo končni rezultat bolj podoben nekakšnemu nadomestku nas samih ali pa nekakšni karikaturi osebe brez značaja.

Najustreznejše je pustiti, da otrok sprejema lastne odločitve skladno z njegovo starostjo in da se nauči izbirati tako, da mu pokažemo posledice njegovih dejanj, obenem pa prejema podporo svojih staršev — in tistih, ki pri vzgoji sodelujejo —, da bi pri svojih izbirah ravnal prav, oz. da bi eventualno popravil zgrešeno odločitev.

Nazoren je nek dogodek, ki ga je sv. Jožefmarija ob različnih priložnostih povedal glede svojega otroštva: njegovi starši niso popuščali njegovim muham; kadar mu kakšna jed ni bila všeč, mu je mama — namesto, da bi mu pripravila kaj drugega — rekla, da bo že pojedel to, kar bo sledilo ... Tako je bilo, dokler ni otrok nekega dne zabrisal krožnika s hrano v steno ... in njegovi starši so pustili madež na steni več mesecev, da bi bile posledice njegovega dejanja dodobra vidne.¹³

Ravnanje staršev svetega Jožefmarija odseva način, kako je mogoče združevati spoštovanje otrokove svobode s potrebno srčnostjo, da ne bi popuščali v tem, kar so navadne kaprice. Seveda bo način za soočanje z vsako situacijo drugačen. V vzgoji ni splošnih receptov; kar šteje, je iskanje najboljšega za vzgajanega otroka ter jasne ideje o tem, katere so dobre stvari, ki se jih mora naučiti imeti rad, in kaj je tisto, kar je zanj lahko škodljivo. V vsakem primeru pa je dobro ohranjati in spodbujati načelo o spoštovanju svobode: bolje se je kdaj zmotiti kot pa vselej vsiljevati lastno mnenje; še zlasti, če otroci to dojemajo kot nekaj nerazumljivega ali celo samovoljnega.

Ta drobna anekdota o “razbitem krožniku” nam ponuja tudi priložnost, da se zadržimo ob enem izmed glavnih področij, na katerih se spleča vzgajati v zmernosti: gre za področje hrane. Vse, kar je storjeno za spodbujanje lepega vedenja, vzdržnosti in treznosti, pomaga pri pridobivanju te kreposti.

¹³ Prim. A. Vázquez de Prada, *El Fundador del Opus Dei (I)*, Rialp, Madrid 1997, str. 33.



Zagotovo vsaka starost predstavlja specifične okoliščine, zaradi katerih se je treba vzgoje lotiti na različne načine. V letih odraščanja je potrebno več umerjenosti v medsebojnih odnosih kot v otroštvu, toda zmernost pri hrani se lahko razvije že pri otrocih z relativno lahkoto, če so jim dana določena sredstva — trdnost v volji in samoobvladanje —, ki jim bodo nedvomno koristila, ko pride trenutek za boj v zmernosti v dobi odraščanja.

Tako je na primer konkreten način za krepitev otrokove volje to, da pripravljamo različne jedilnike, da znamo prekiniti kaprice ali čudne navade, spodbujati, da pojejo do konca to, kar jim ni všeč, da ne puščajo na krožniku ničesar, kar so si naložili, da jih učimo uporabljati pribor in čakati, da si vsi postrežejo, preden začnejo z jedjo. Poleg tega se družinsko vzdušje zmernosti, za katero si prizadevajo — pogumno zmerni! — starši, prenaša kakor z osmozo, brez da bi bilo treba storiti kaj posebnega.

Če se ostanki hrane ne vržejo proč, ampak se uporabijo kot dopolnilo drugim jedem; če starši ne jejo izven časa za obroke, če pustijo, da si najprej drugi vzamejo “repete” posladka, ki je vsem všeč, bodo otroci med odraščanjem dojemali takšno obnašanje kot naravno. V primernem trenutku bodo prejeli pojasnilo, zakaj ravnamo na tak način, da bi ga mogli razumeti: razlaga bo lahko v zvezi s skrbjo za lastno zdravje ali zato, da bi bili velikodušni in izkazali ljubezen, ki jo čutijo do brata ali sestre, ali pa kot način za izročanje drobne žrtvice Jezusu ... vse to so razlogi, ki jih mnogokrat otroci razumejo bolje, kot si mi odrasli predstavljamo.

J. M. Martín in J. De la Vega